

NIEUWE UITGAVEN

[RECENSIE]

Ludo Simons, *Het boek in Vlaanderen sinds 1800. Een cultuurgeschiedenis*, Tielt, Lannoo, 2013, 639 pp., ill., ISBN 9789020983746.

In 2013 publiceerde uitgeverij Lannoo de tweede editie van het magnum opus van Ludo Simons: *Het boek in Vlaanderen sinds 1800, Een cultuurgeschiedenis*. De eerste (bekroonde) editie, *Geschiedenis van de uitgeverij in Vlaanderen*, die 25 jaar eerder verscheen (in twee delen, 1984-1987), werd unaniem lovend onthaald – daarvan getuigen onder meer de commentaren van R.F. Lissens, A.L. Sötemann en Jeroen Brouwers, die werden geciteerd op de omslag van *Het boek in Vlaanderen*. Voor de tweede editie is dit niet anders: de recensies zijn terecht zeer positief. *Het boek in Vlaanderen sinds 1800* is een breed opgezette studie, zowel wat het onderzoeksobject als wat de tijdsperiode betreft. Simons beschrijft de evolutie van 'het medium boek' (p. 15), in al zijn facetten, in de periode van 1780 tot 2000 – in de epiloog wordt nog verder gekeken, tot 2013. Ruim 700 Vlaamse uitgeverijen en 1500 personen uit die periode komen aan bod. De boekhistorische evolutie wordt zoveel mogelijk in verband gebracht met maatschappelijke ontwikkelingen. Dit brede opzet laat toe interessante parallellen te trekken die in afzonderlijke studies, over bepaalde deeldomeinen van de boekgeschiedenis (bijvoorbeeld uitgeverijgeschiedenissen), onmogelijk kunnen worden ontdekt. Ten aanzien van de eerste editie breidde Simons zijn verhaal aanzienlijk uit. Ten eerste bestrijkt *Het boek in Vlaanderen sinds 1800* ('heden': 2013) 26 jaar meer dan *Geschiedenis van de uitgeverij in Vlaanderen* ('heden': 1987). Ten tweede verzamelde Simons nog meer feitenmateriaal – de feitelijke informatie in de eerste editie was al indrukwekkend –, liet hij nieuwe aspecten van het boekbedrijf aan bod komen en verruimde hij bepaalde historische analyses. Zo besteedde hij meer aandacht aan de leatuurvoorziening in de negentiende eeuw, aan de boekhandel (cf. de casus Antwerpen, pp. 229-235) en aan de interactie met het Nederlandse boekbedrijf, een onderwerp dat de laatste jaren veel onderzoeks aandacht geniet, vooral van boekwetenschappers en -historici. Illustratief voor de uitbreiding ten aanzien van de eerste editie is de ondertitel 'Van de Noordzee tot de Maas' (pp. 257-280), in de eerste editie nog 'Van Brugge tot Tongeren' (deel II, pp. 35-46). In het hoofdstuk over het interbellum wordt in de tweede editie ook aandacht geschonken aan pacifistische uitgeverijen, uitgaven en imprints (pp. 410-412), terwijl in de eerste uitgave enkel 'katholieken', 'socialisten' en 'estheten' in het boekbedrijf aan bod kwamen. Het laatste hoofdstuk ('Van 1945 tot 2000') werd in de tweede editie uitgebreid met paragrafen over de D.A.P.-Reinaert Uitgaven, over triviaalliteratuur, over import uit

Nederland en Zuid-Afrika, en over stripalbums.¹

Niettegenstaande het brede opzet van het boek en de indrukwekkende hoeveelheid informatie met betrekking tot het boekbedrijf die erin wordt verwerkt, lijkt de nadruk die de uitgever in de flaptekst legt op de ‘ontwikkeling van de samenleving’, op ‘maatschappelijke stromingen’ (p. 11) en op ‘cultuurgeschiedenis’ (p. 15, ondertitel) enigszins overdreven. *Het boek in Vlaanderen sinds 1800* is in de eerste plaats een geschiedenis van het boek (en het boekbedrijf) in al zijn facetten, waarin ook de brede maatschappelijke context een belangrijke plaats inneemt (de taalstrijd, de Vlaamse beweging, de armoede, de ongetletterdheid, de verzuiling, het fascisme, enzovoort). De omgekeerde bewering – een maatschappij- of cultuurgeschiedenis waarin het boek een centrale plaats bekleedt, of vanuit het perspectief van het boek – is een vlag die de lading niet dekt. Zo blijkt alleen al uit de inhoudstafel en de opbouw van het boek. Dit is allerm minst een gebrek – dit boek hoeft geen ‘cultuurgeschiedenis’ te zijn in de brede zin van het woord – maar de ondertitel (‘een cultuurgeschiedenis’) en de typering in de proloog (‘een alternatieve cultuurgeschiedenis, die de ontwikkeling van onze samenleving in de jongste twee eeuwen bekijkt vanuit de rol die het medium boek daarin heeft gespeeld’, p. 15) zijn in dit licht wel ietwat ongelukkig gekozen. Ze verwoorden een ambitie die niet volledig wordt waar gemaakt en die er ook niet hoeft te zijn. Het brede onderzoeksonderwerp van ‘het boek’ of ‘het boekbedrijf’ is interessant en belangrijk genoeg: de relevantie, de uniciteit, de intrinsieke waarde en kwaliteiten van Simons’ pionierswerk op het gebied van de boekgeschiedenis staan buiten kijf. Het betreft een standaardwerk, uniek in zijn soort, ook zonder de kwalificatie ‘cultuurgeschiedenis’.

De grote hoeveelheid informatie die Simons op bevattelijke en aangename wijze aanbiedt, kan zowel de geïnteresseerde leek als de onderzoeker boeien, vanwege stilistische en inhoudelijke redenen. Simons wisselt een opsomming van feiten (van uitgeversnamen en -adressen tot jaartallen en oplagen) af met historische analyses, in een meer essayistische stijl, en aardige anekdotes (bv. p. 214: Victor de Lille werd geboren in ‘het kleinste huisje van ‘t kleinste straatje (z)ijner geboorteplaats’; zie ook onder meer p. 140 en pp. 432-433). In de proloog en de epiloog van het boek reveleert hij een geëngageerde auteursvisie en toont hij zijn betrokkenheid bij het onderzoeksonderwerp; in de hoofdtekst bewaart hij evenwel voldoende kritische en wetenschappelijke distantie. Simons schrijft erudiet en tegelijkertijd zeer vlot, met de nodige *sérieux* en tegelijkertijd met een vleugje ironie (vooral in het voor- en nawoord). De auteur bouwde zijn boek chronologisch op; binnen die chronologie maakte hij (meestal) een geografisch onderscheid. Van de chrono-

1. Deze onderwerpen kwamen ook aan bod in de eerste uitgave, maar worden nu uitgebreider behandeld in een afzonderlijke paragraaf.

logische aanpak wordt lichtjes afgeweken in het hoofdstuk over het interbellum, om de geschiedenis te schetsen van grotere uitgeverijbedrijven zoals Lannoo, Standaard Boekhandel of Manteau. Het verhaal van deze uitgeverijen wordt verteld vanaf de oprichting ervan (in het interbellum) tot het heden, waardoor de data die worden aangegeven in de hoofdstuktitel (1918-1940) worden overschreden. Dit komt de logische samenhang en de coherentie van Simons' verhaal zonder meer ten goede. Een grote troef van dit boek is het gebruiksvriendelijke en gedetailleerde register achteraan, samengesteld door bibliograaf Marcus de Schepper, een zeer waardevol, zelfs onmisbaar onderzoeksinstrument. Voor onderzoekers biedt dit boek een schat aan informatie over het boekwezen in de negentiende, twintigste (en in mindere mate de eenentwintigste) eeuw: hetzij nieuwe feiten, hetzij elders (in secundaire literatuur) vermelde gegevens die Simons op overzichtelijke wijze samenbrengt. De auteur doorploegde ook een indrukwekkende hoeveelheid archiefmateriaal. Op het gebied van de negentiende eeuw kampt het (literair- en boek)historisch onderzoek met een methodologisch 'deficit' wat betreft de receptie- en socio-institutionele geschiedenis: er zijn slechts weinig bronnen overgeleverd en er is amper archiefmateriaal beschikbaar met betrekking tot de negentiende-eeuwse boekproductie en -verspreiding (oplagen, lezerspubliek, aankoop, verkoop, prijs, enzoverder).² Simons kan vanzelfsprekend geen archiefmateriaal tevoorschijn 'toveren' – veel bronnen zijn onherroepelijk verdwenen – maar heeft toch een aantal belangwekkende archiefstukken opgedolven die blinde vlekken in de negentiende-eeuwse receptie- en socio-institutionele geschiedenis inkleuren en zodoende helpen om het genoemde 'deficit' te verkleinen. Dit is zonder meer een grote verdienste. Onvermijdelijk krijgen bepaalde thema's in het boek (terecht) uitgebreid aandacht (bijvoorbeeld de eerder genoemde interactie met het Nederlandse boekbedrijf), en blijven andere onderwerpen ietwat onder de radar – zo onder meer muziekuitgaven en -uitgevers (bijvoorbeeld de vele uitgaven van operalibretti in de negentiende eeuw; de muziekuitgaven in het fonds van Boucherij en Janssens; muziekuitgevers als De Vos & Van der Groen en Remes & Peppe; partituuruitgaven en vliegende blaadjes tijdens de Eerste Wereldoorlog; ook over de sluiipers tijdens de Eerste Wereldoorlog blijven er nog veel vragen).

Het boek in Vlaanderen sinds 1800 is een bijzonder verzorgde uitgave. Het boek werd zeer nauwkeurig geredigeerd: er zijn amper druk- of spelfouten, de vormgever kan niet worden betrappt op typografische slordigheden. De afbeeldingen van uitgevers, auteurs en uitgaven zijn mooi, toepasselijk en relevant. De illustratie op de omslag is zeer

2. Cf. G. Schmook, *Hendrik Conscience c.s. schrijven aan Zijne Majesteit Leopold I: 10.10.1846*, Gent, 1984, p. 250; L. Simons, *Geschiedenis van de uitgeverij in Vlaanderen*, Tielt, 1984, vol. I, p. 8.

geslaagd, evenals de verzorgde vormgeving van de tekst, die in verschillende recensies wordt geprezen. De lay-out van het voor- en nawoord is iets minder geslaagd: de meerwaarde van de foto's (die bibliotheek- of archiefruimten en bibliotheekmedewerkers afbeelden) is niet geheel duidelijk (p. 4, 8, 16, 600), en de typografische accentuering van het lettertype (vetjes) ietwat storend.

Tot slot. In de proloog houdt Simons een pleidooi om het boek *"te blijven koesteren als een uniek medium van kennisoverdracht, van informatie en van ontspanning"* en expliciteert hij de *"kapitale rol die het boek in een maatschappij - de Vlaamse - (...)"* heeft gespeeld en nog steeds speelt. (p. 15) *Het boek in Vlaanderen sinds 1800* is hiervan het beste bewijs.

[Adelheid Ceulemans]
